

NGHỊ QUYẾT IX CỦA ĐẢNG VÀ THỰC TIỄN CUỘC SỐNG
HƯỚNG TỚI ĐẠI HỘI X CỦA ĐẢNG

XU HƯỚNG PHÁT TRIỂN CỦA KINH TẾ TƯ NHÂN Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

LƯƠNG ĐÌNH HẢI (*)

Tóm tắt: Trong quá trình đổi mới, nhất là trong thời gian gần đây, kinh tế tư nhân ở nước ta phát triển khá nhanh và mạnh. Tuy nhiên, nó vẫn còn nhiều hạn chế về mọi phương diện. Trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, kinh tế tư nhân sẽ phát triển thành kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa hoặc một loại hình tương tự nào đó. Xét về logic phát triển và xuất phát điểm hiện nay, con đường phát triển của kinh tế cá thể và tiểu chủ là kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa → kinh tế tư nhân - nhà nước xã hội chủ nghĩa → kinh tế xã hội chủ nghĩa.

Ở nước ta hiện nay, kinh tế tư nhân bao gồm kinh tế cá thể, tiểu chủ và kinh tế tư bản tư nhân. Kinh tế tư bản tư nhân tồn tại dưới hai dạng khác nhau. Dạng thứ nhất là các doanh nghiệp tư bản tư nhân độc lập, chủ yếu là các doanh nghiệp tư bản tư nhân nước ngoài đầu tư trực tiếp vào nước ta. Dạng thứ hai là kinh tế tư bản tư nhân chủ yếu cũng là của tư bản nước ngoài đầu tư vào nước ta dưới hình thức liên kết, liên doanh với kinh tế nhà nước, tạo nên bộ phận cấu thành hữu cơ của kinh tế tư bản nhà nước.

Hiện nay, chúng ta chưa có tiêu chí rõ ràng để xác định đâu là kinh tế cá thể, tiểu chủ và đâu là kinh tế tư bản tư nhân (trừ bộ phận tư bản tư nhân nước ngoài). Tại nhiều hội nghị, hội thảo, kể cả Hội nghị Trung ương lần thứ năm và lần thứ chín (khoá IX) vừa qua, đã có những ý kiến khác nhau về việc xác định tiêu chí phân định kinh tế tư bản tư nhân và kinh tế cá thể, tiểu chủ. Điều này phản ánh thực tế khách quan là, ở nước ta, chủ trương phát triển kinh tế tư nhân chỉ vừa được thực hiện trên thực tiễn trong một thời gian ngắn và còn nhiều vướng mắc chưa được tháo gỡ, nên chưa hình thành

rõ nét bộ phận kinh tế tư bản tư nhân có tiềm lực kinh tế và có ảnh hưởng xã hội lớn. Có thể nói, kinh tế tư bản tư nhân của người Việt, dựa vào kinh tế Việt, hay nói đầy đủ hơn là thuần Việt trên mọi phương diện, còn rất mờ nhạt.

Trong khoảng năm năm gần đây, với chính sách cởi mở, thông thoáng, bình đẳng, kinh tế tư nhân ở nước ta phát triển khá nhanh và mạnh. Số lượng các doanh nghiệp tư nhân tăng rất nhanh (từ đầu năm 2000 đến tháng 9 năm 2003 có 72.601 doanh nghiệp đăng ký kinh doanh với số vốn trên 9,5 tỷ USD, gấp hơn 1,7 lần về số doanh nghiệp và gấp hơn 4 lần về vốn đăng ký so với giai đoạn 1991-1999. Năm 2003, tổng số lao động trong khu vực tư nhân chiếm 16% lực lượng lao động xã hội)(1) và chúng ta cũng đã huy động được một bộ phận các nguồn lực xã hội vào sản

(*) Tiến sĩ khoa học, Trưởng phòng Duy vật lịch sử, Viện Triết học.

(1) Xem: Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương lần thứ năm khoá IX. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2002; Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương lần thứ chín khoá IX. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2004.

xuất, kinh doanh, tạo thêm việc làm, tăng ngân sách quốc gia, cải thiện đời sống nhân dân, góp phần quan trọng vào việc phát triển kinh tế đất nước. Kinh tế tư nhân phát triển đã góp phần làm tăng số lượng công nhân, lao động, rèn luyện và đào tạo đội ngũ doanh nhân, thúc đẩy phân công lao động xã hội, góp phần giải phóng các lực lượng sản xuất, v.v.. Tỷ lệ đóng góp của kinh tế tư nhân vào GDP hiện được đánh giá là khoảng 20%. Theo chúng tôi, đây là một con số rất lớn, thể hiện tốc độ phát triển nhanh, mạnh của kinh tế tư nhân, bởi như đã nói ở trên, chúng ta thực hiện chủ trương phát triển kinh tế tư nhân mới chỉ khoảng 10 năm mà thôi. Cũng phải lưu ý thêm rằng, sự phát triển kinh tế tư nhân đã đưa lại những ích lợi xã hội không thể tính toán được, như sự tiện lợi trong cuộc sống, sự cởi mở, thông thoáng trong tư duy của người dân... Nếu như khoảng 15 - 20 năm trước đây, chúng ta không thể nào mua được gạo, thực phẩm, các vật dụng cần thiết tại nhà, thì bây giờ, vào bất cứ lúc nào, đêm hoặc ngày, dù là gạo, thực phẩm hay hàng tiêu dùng, dịch vụ... chúng ta đều có thể được phục vụ ngay tại nhà mà không cần ra ngoài với giá thành hợp lý và chất lượng đảm bảo. Nếu không có kinh tế tư nhân thì rất nhiều điều tương tự không thể có được.

Nhìn chung, kinh tế tư nhân ở nước ta hiện nay có quy mô nhỏ, công nghệ sản xuất lạc hậu, vốn lại ít, khả năng sử dụng công nghệ hiện đại thấp, trình độ tổ chức và quản lý còn non yếu. Thêm vào đó, môi trường sản xuất, kinh doanh còn nhiều khó khăn, vướng mắc cả về phương diện cơ sở hạ tầng, tài chính, pháp lý lẫn hành chính, tâm lý xã hội... khiến cho khả năng phát triển của kinh tế tư nhân bị hạn chế khá nhiều. Hiện nay, năng lực cạnh tranh của kinh tế tư nhân nước ta còn rất kém. Ngay cả bộ phận kinh tế tư nhân đã và đang phát triển thành kinh tế tư nhân tư

bản thì năng lực cạnh tranh cũng rất hạn chế. Trước những đòi hỏi của nền kinh tế mở cửa, hội nhập quốc tế, với năng lực cạnh tranh hạn chế ấy, chúng ta rất dễ dàng thất bại trong cuộc đấu không cân sức với kinh tế tư nhân nước ngoài có trình độ phát triển cao hơn.

Nghị quyết Đại hội Đảng lần thứ IX đã xác định: "Thực hiện nhất quán chính sách phát triển nền kinh tế nhiều thành phần. Các thành phần kinh tế kinh doanh theo pháp luật đều là bộ phận cấu thành quan trọng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, cùng phát triển lâu dài, hợp tác và cạnh tranh lành mạnh; trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, kinh tế nhà nước cùng với kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế quốc dân"; kinh tế cá thể, tiểu chủ được "Nhà nước tạo điều kiện và giúp đỡ để phát triển"; kinh tế tư bản tư nhân được khuyến khích phát triển rộng rãi "trong những ngành nghề sản xuất, kinh doanh mà pháp luật không cấm"(2). Hội nghị Trung ương lần thứ năm (khóa IX) cũng khẳng định: "Kinh tế tư nhân là bộ phận cấu thành quan trọng của nền kinh tế quốc dân. Phát triển kinh tế tư nhân là vấn đề chiến lược lâu dài trong phát triển nền kinh tế nhiều thành phần định hướng xã hội chủ nghĩa, góp phần quan trọng thực hiện thắng lợi nhiệm vụ trung tâm là phát triển kinh tế, công nghiệp hóa, hiện đại hóa, nâng cao nội lực của đất nước trong hội nhập kinh tế quốc tế"(3).

Tuy nhiên, cho đến nay, vẫn còn tồn tại những quan điểm, cách nhìn nhận không thiện cảm đối với kinh tế tư nhân, đặc biệt là kinh tế tư nhân có quy mô lớn. Có ý

(2) Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2001, tr. 96 - 97, 98.

(3) Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương lần thứ năm khóa IX. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2002, tr. 57 - 58.

kiến cho rằng, phát triển kinh tế tư nhân, đặc biệt là kinh tế tư bản tư nhân, sớm hoặc muộn sẽ không giữ được định hướng xã hội chủ nghĩa và rất có thể chệch hướng theo con đường tư bản chủ nghĩa.

Cách nhìn như vậy, về thực chất, là cách nhìn siêu hình, tách rời kinh tế tư nhân khỏi tổng thể nền kinh tế quốc dân do kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, đồng thời kinh tế nhà nước cùng kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế. Cách nhìn đó cũng tách rời kinh tế tư nhân khỏi bối cảnh kinh tế - xã hội chung của đất nước. Trong tổng thể nền kinh tế quốc dân, kinh tế tư nhân chỉ là một bộ phận, dù là quan trọng, nhưng không thể định hướng chung cho cả nền kinh tế và đời sống xã hội mà ngược lại, nó được Nhà nước định hướng, hỗ trợ, dẫn dắt và bảo hộ một cách bình đẳng với các thành phần kinh tế khác. Nhà nước còn khuyến khích kinh tế tư nhân liên kết, liên doanh với kinh tế nhà nước và kinh tế tập thể, khiến cho "tính chất tư nhân" thuần túy không còn như trong các nền kinh tế tư nhân trước đây.

Về phương diện con người, các chủ doanh nghiệp tư nhân của nước ta đều là người Việt Nam có lòng yêu nước, tự hào dân tộc, gắn bó chặt chẽ với cộng đồng, hòa đồng lợi ích với dân tộc và sự phát triển của đất nước, sẵn lòng đóng góp hợp lý vào các hoạt động xã hội và sự tiến bộ của dân tộc, đất nước. Chính vì vậy, Đảng và Nhà nước ta vẫn có thể khuyến khích, thúc đẩy kinh tế tư nhân phát triển mà vẫn giữ được định hướng xã hội chủ nghĩa.

Thực tế cho thấy, trong những năm qua, kinh tế tư nhân cũng bộc lộ những tiêu cực nhất định, như nợ lương công nhân quá lâu, bóc lột quá mức, gian lận thương mại, trốn thuế, làm hàng giả, hối lộ, lừa đảo vô đạo đức... Xuất phát từ những hiện tượng đó, đã có ý kiến cho rằng, kinh tế tư nhân là một trong những nguyên nhân cơ bản gây nên những tiêu

cực trong xã hội, tạo nên những bức xúc lớn. Dĩ nhiên, những hiện tượng tiêu cực nói trên là có thực và xuất phát từ chính một số các doanh nghiệp tư nhân. Nhưng, điều đáng nói là, do những yếu kém, sơ hở hoặc buông lỏng quản lý nhà nước, do sự thoái hóa, biến chất của một số cán bộ nhà nước hoặc do công tác giáo dục tư tưởng, truyền thông pháp luật mà không kịp thời phát hiện, ngăn chặn và xử lý thích đáng những hiện tượng tiêu cực đó, nên chúng ta đã để cho chúng kéo dài, gây nhức nhối trong xã hội.

Không thể quy hết nguyên nhân của mọi tiêu cực cho kinh tế tư nhân, và đó cũng không phải là bản chất hay mặt chủ đạo của kinh tế tư nhân. Điều đó cũng có nghĩa là, hoàn toàn có thể hạn chế, khắc phục và ngăn chặn những biểu hiện tiêu cực của nó. Trong điều kiện phát triển kinh tế nhiều thành phần theo định hướng xã hội chủ nghĩa, với vai trò chủ đạo, nền tảng của kinh tế nhà nước và kinh tế tập thể, dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản, chúng ta có thể hướng kinh tế tư nhân phát triển đúng hướng, khiến cho nó có được những đóng góp tích cực hơn nữa vào việc giữ vững ổn định chính trị-xã hội, cải thiện đời sống nhân dân, thúc đẩy sự phát triển kinh tế, xã hội nói chung.

Trong lịch sử, kinh tế tư nhân vốn là một động lực phát triển kinh tế - xã hội hết sức mạnh mẽ. Chính sự phát triển của kinh tế tư nhân đã tạo ra nền kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa với những quốc gia, vùng lãnh thổ kinh tế phát triển cao, những công ty đa quốc gia, siêu quốc gia hay công ty toàn cầu như chúng ta đang thấy. Trình độ công nghệ, khả năng tổ chức, quản lý của các công ty tư nhân tư bản chủ nghĩa trên thế giới hiện nay đã rất cao. Kinh tế tư nhân là xương sống, trụ cột của toàn bộ thế giới tư bản chủ nghĩa. Có thể nói, phát triển kinh tế tư nhân để cho nó trở thành những cơ sở kinh tế có trình độ công nghệ, khả năng tổ

chức, quản lý cao, có năng lực cạnh tranh lớn là một định hướng quan trọng của sự phát triển kinh tế - xã hội nói chung. Thông qua chính sách kinh tế mới, V.I.Lênin đã vạch ra về đại thể con đường phát triển: kinh tế tư nhân $\Rightarrow$ kinh tế tư bản tư nhân $\Rightarrow$ kinh tế tư bản nhà nước $\Rightarrow$ kinh tế xã hội chủ nghĩa.

Trong điều kiện nước ta hiện nay, con đường phát triển của kinh tế tư nhân (với kinh tế cá thể, tiểu chủ) không phải là kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa, vì nước ta không đi theo con đường phát triển tư bản chủ nghĩa. Nhưng, về phương diện kinh tế, chúng ta vẫn phải phát triển kinh tế tư nhân đến mức có được những doanh nghiệp có trình độ phát triển lực lượng sản xuất như các công ty tư nhân tư bản chủ nghĩa. Ở đây, một mặt, do tính tính tất yếu của sự phát triển kinh tế bắt buộc. Mặt khác, do nhu cầu nội tại phải đẩy nhanh quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hoá, chúng ta không thể không phát triển kinh tế tư nhân. Nhưng, trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của chúng ta, có lẽ sự phát triển của kinh tế tư nhân sẽ không phải là kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa, mà có thể là kinh tế tư nhân có trình độ cao. Chúng tôi tạm gọi là kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa.

Trong bối cảnh phát triển nền kinh tế nhiều thành phần, nếu thiếu bộ phận kinh tế tư nhân phát triển cao - kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa này, dựa trên những thành tựu của cách mạng khoa học - kỹ thuật và công nghệ, khả năng tổ chức quản lý giỏi thì việc cải tạo nền sản xuất nhỏ chắc chắn kém hiệu quả.

Chỉ dựa vào kinh tế nhà nước và kinh tế tập thể để cải tạo nền sản xuất nhỏ, theo chúng tôi, là không tuân theo logic phát triển của sản xuất nhỏ đã diễn ra trong lịch sử. Thực tế lịch sử ở các nước xã hội chủ nghĩa trước đây đã chứng tỏ: ở đâu mà sản xuất nhỏ chiếm ưu thế thì việc cải

tạo nó bằng kinh tế nhà nước và kinh tế tập thể đều phải trả giá đắt mà vẫn kém hiệu quả. Phát triển kinh tế tư nhân có trình độ cao là một trong những công cụ hữu hiệu để thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại hoá đất nước. Cùng với kinh tế nhà nước, kinh tế tập thể, kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa tạo nên nền tảng của nền kinh tế nhiều thành phần định hướng xã hội chủ nghĩa, và là một yếu tố quan trọng thúc đẩy sự kết hợp công - nông nghiệp, là một trong những con đường thích hợp cho sự liên hợp, cải biến nền sản xuất nhỏ, lạc hậu thành nền sản xuất lớn.

Việc phát triển hay cải tạo kinh tế tư nhân cá thể, tiểu chủ thành kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa là phù hợp với xu hướng phát triển của lực lượng sản xuất, từ sản xuất nhỏ, thô sơ, lạc hậu đến sản xuất lớn, hiện đại, tiên tiến, có trình độ công nghệ cao. Từ việc tạo lập và phát triển được bộ phận kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa, nâng trình độ các lực lượng sản xuất của xã hội lên, thay thế và xóa bỏ được kinh tế cá thể, tiểu chủ, có thể tiến đến xây dựng loại hình kinh tế mới mà chúng tôi tạm gọi là kinh tế tư nhân-nhà nước xã hội chủ nghĩa, rồi trên cơ sở đó, tiến lên kinh tế xã hội chủ nghĩa. Xét về giai đoạn phát triển, loại hình kinh tế tư nhân-nhà nước xã hội chủ nghĩa tương ứng với loại hình kinh tế tư bản nhà nước trong sơ đồ của V.I.Lênin. Chính vì vậy, có thể diễn tả sơ đồ phát triển các loại hình kinh tế ở nước ta trong sự so sánh với sơ đồ của V.I.Lênin như sau:

- Kinh tế tư nhân (cá thể, tiểu chủ) $\Rightarrow$ kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế tư nhân - nhà nước xã hội chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế xã hội chủ nghĩa(I).

- Kinh tế tư nhân (cá thể, tiểu chủ) $\Rightarrow$ kinh tế tư bản tư nhân $\Rightarrow$ Kinh tế tư bản nhà nước $\Rightarrow$ Kinh tế xã hội chủ nghĩa(II).

Điểm khác biệt và cũng là điểm thể hiện tính chất phong phú, đa dạng của các

loại hình sở hữu ở nước ta hiện nay so với thời kỳ Lênin là ở chỗ, trong điều kiện nước ta hiện nay, cả hai sơ đồ phát triển với các thành phần kinh tế nói trên đều cùng tồn tại. Vấn đề cần lưu ý là, cho đến nay, trong các nghiên cứu sơ đồ I - đặc trưng cho giai đoạn phát triển kinh tế của Việt Nam - chưa được xem xét. Chính vì thế đã xuất hiện một số vấn đề thực tiễn, nhưng không thể giải thích được về phương diện lý luận. Chẳng hạn, hiện tượng "đảng viên làm kinh tế tư bản tư nhân". Đã là đảng viên Đảng Cộng sản thì không thể là tư bản tư nhân được, vì tư bản tư nhân là đối tượng của cách mạng vô sản, của Đảng Cộng sản. Thế nhưng, trong thực tế ở nước ta hiện nay, nhiều đảng viên đã và đang làm kinh tế tư nhân với quy mô khá lớn, lại có đóng góp tích cực cho đất nước, góp phần phát triển kinh tế, tạo việc làm, tăng thu nhập cho người lao động, góp phần ổn định xã hội, chấp hành tốt chính sách, pháp luật của Nhà nước... Thêm nữa, trên mặt trận xây dựng kinh tế, đảng viên phải là người làm kinh tế giỏi, biết làm giàu chính đáng, biết động viên, lôi cuốn quần chúng cùng làm giàu. Các đảng viên hiện đang làm chủ các doanh nghiệp tư nhân lớn, chấp hành tốt điều lệ của Đảng, luật pháp, chính sách của Nhà nước, được đảng viên và quần chúng tín nhiệm, có nguyện vọng tiếp tục đứng trong hàng ngũ của Đảng vẫn được Đảng công nhận là đảng viên. Vậy, các chủ doanh nghiệp khác cũng làm được như vậy xin vào Đảng thì sao? Nếu gọi họ là tư bản tư nhân thì Đảng không thể kết nạp họ được. Hàng loạt những vấn đề khác tương tự cũng đang nảy sinh trong thực tế phát triển kinh tế ở nước ta.

Theo chúng tôi, những vấn đề thuộc loại như đã nêu có thể dễ dàng giải quyết cả về phương diện thực tiễn và lý luận, khi chúng ta thừa nhận sự cùng tồn tại thực tế của cả hai sơ đồ I và II. Thực tế là, ở

nước ta hiện nay, đại bộ phận kinh tế tư nhân không phải là kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa, bởi bộ phận đó không nằm trong hệ thống các quan hệ kinh tế - xã hội tư bản chủ nghĩa như ở các nước tư bản chủ nghĩa. Xếp chung bộ phận kinh tế này vào hệ thống kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa là không chính xác về mặt khoa học và không phù hợp với thực tế về phương diện thực tiễn. Các doanh nghiệp lớn của đảng viên chính là kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa. Đảng và Nhà nước cần phát triển nhiều hơn nữa loại hình kinh tế này, thúc đẩy cho nó lớn mạnh nhanh hơn về trình độ lực lượng sản xuất và xây dựng quan hệ xã hội tốt đẹp trong các doanh nghiệp của loại hình kinh tế này, từ đó tạo tiền đề để có bước phát triển tiếp theo - xây dựng bộ phận kinh tế tư nhân - nhà nước xã hội chủ nghĩa.

Xét trên nhiều phương diện (nếu không nói là trên tất cả các phương diện), sơ đồ phát triển nêu trên có thể lý giải hàng loạt các hiện tượng mới trong đời sống kinh tế - xã hội của nước ta hiện nay. Đồng thời, sơ đồ đó cũng mở ra cho đời sống kinh tế - xã hội đang chuyển biến và nảy sinh những hiện tượng mới, một "lối thoát lý luận" quan trọng để tiếp tục phát triển nhanh và mạnh hơn. Nhiều vấn đề lý luận sẽ được tháo gỡ "vướng mắc", nếu đặt vào sơ đồ phát triển chung gồm hai sơ đồ thành phần là I và II nói trên.

Sơ đồ phát triển chung phản ánh thực tại khách quan hiện có ở nước ta gồm các thành phần kinh tế cùng tồn tại là kinh tế tư nhân (cá thể, tiểu chủ), kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa, kinh tế tư nhân nhà nước, kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa, kinh tế xã hội chủ nghĩa. Kinh tế tư nhân - nhà nước xã hội chủ nghĩa trong thực tế chưa có, chưa xuất hiện, nhưng theo lôgic phát triển của sơ đồ II thì tất yếu sẽ phải xuất hiện như một nấc thang trong tiến trình phát triển đi lên chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản.

Nếu căn cứ vào hiện trạng các thành phần/kinh tế của nước ta mà xét thì bộ phận đông đảo kinh tế cá thể và tiểu chủ sẽ không thể tự tiêu vong khi chưa có những hình thức khác tiến bộ hơn thay thế. Việc cải tạo nó bằng phương thức hợp tác hoá như trước đây đã tỏ ra không hiệu quả, vì không tương thích với xu thế phát triển của chính nó. Theo quy luật của nền kinh tế thị trường, trong kinh tế cá thể và tiểu chủ, nói rộng hơn là trong kinh tế tư nhân, luôn diễn ra quá trình tập trung và tích tụ các nguồn lực, dù quá trình đó có thể dài, ngắn khác nhau ở các quốc gia và vùng lãnh thổ khác nhau. Quá trình ấy tất yếu sẽ sinh ra những cơ sở kinh tế tư nhân phát triển cao hơn, tạo thành kinh tế tư bản tư nhân trong các nước tư bản chủ nghĩa; còn ở các nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa, nó phải trở thành kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa, hoặc một loại hình nào đó tương tự. Sự phát triển tiếp theo của quá trình tích tụ và tập trung sẽ dẫn đến hình thành kinh tế tư bản nhà nước và tương ứng là kinh tế tư nhân-nhà nước xã hội chủ nghĩa. Như vậy, xét về mặt lôgic phát triển và xuất phát điểm hiện nay của nền kinh tế nước ta, con đường phát triển của kinh tế cá thể và tiểu chủ là kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế tư nhân-nhà nước xã hội chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế xã hội chủ nghĩa.

Con đường phát triển nói trên còn được đảm bảo bằng sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản và Nhà nước xã hội chủ nghĩa. Đây là hai "dây cương" đặc biệt quan trọng giữ cho nền kinh tế vận động theo định hướng xã hội chủ nghĩa, khiến cho kinh tế cá thể và tiểu chủ phải chuyển dịch theo hướng kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa mà không thể đi theo hướng kinh tế tư bản tư nhân. Nói cách khác, đó là hai yếu tố khiến cho nền sản xuất nhỏ ở nước ta không thể "hàng ngày hàng giờ đẻ ra chủ nghĩa tư bản". Nói như vậy không có

nghĩa là, ở nước ta sẽ không thể có kinh tế tư bản tư nhân và như vậy cũng sẽ không có sơ đồ phát triển II. Kinh tế tư bản tư nhân ở nước ta đã xuất hiện, chủ yếu do du nhập, trong quá trình mở cửa, hội nhập kinh tế quốc tế và sẽ phát triển theo con đường kinh tế tư nhân tư bản chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế tư bản nhà nước $\Rightarrow$ kinh tế xã hội chủ nghĩa. Điều này có nghĩa là sơ đồ II ở nước ta sẽ có sự đứt gãy ngay ở khâu đầu tiên: kinh tế tư nhân (cá thể, tiểu chủ) $\Rightarrow$ kinh tế tư bản tư nhân. Thực tế lịch sử những năm xây dựng chủ nghĩa xã hội ở thế kỷ XX vừa qua cũng cho thấy sự đứt gãy đó là một thực tế.

Những nét chủ yếu của quan niệm về con đường phát triển của kinh tế tư nhân ở nước ta được nói trên đây chủ yếu nhấn mạnh rằng, trong điều kiện nước ta hiện nay, cần đẩy mạnh hơn nữa sự phát triển của kinh tế tư nhân theo định hướng xã hội chủ nghĩa, và một trong những nội dung cơ bản của sự định hướng đó chính là con đường đi lên kinh tế tư nhân xã hội chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế tư nhân - nhà nước xã hội chủ nghĩa $\Rightarrow$ kinh tế xã hội chủ nghĩa. Nội dung của sự định hướng đó không loại trừ mà là khuyến khích, cổ vũ các đảng viên và mọi công dân làm kinh tế tư nhân giỏi xây dựng và phát triển các doanh nghiệp tư nhân lớn, có trình độ phát triển cao của lực lượng sản xuất, tạo dựng đội ngũ các đảng viên, các doanh nhân làm kinh tế giỏi cho Đảng và dân tộc trong tương lai. Bằng cách đó, có thể củng cố và tăng cường sức mạnh của Đảng, làm cho "sợi dây cương" giữ định hướng càng thêm bền chặt, nền kinh tế quốc dân càng thêm phát triển. Con đường phát triển của kinh tế tư nhân ở nước ta theo như sơ đồ đã trình bày trên đây là con đường tất yếu, khi nước ta đã lựa chọn con đường phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. □